

Bir İnsanın Yaşamı Bir Diğerinden Daha Değersiz Olabilir Mi?

Selma Karabey

Başıktaki sözler “Partners in Health” kuruluşunun web sayfasından alıntı.

Örgütün kurucusu ve temel direği Dr. Paul Farmer 21 Şubat 2022’de Rwanda’da uykusunda iken veda etti bu dünyaya. Uykusunda ölenlerin şanslı olduğunu düşünürüm hep. Geride kalanlar için aynı şeyi söylemek zor elbette.

Orta yaşlardan itibaren -eğer herhangi bir estetik müdahale yoksa- bir insanın yüzü onun kişiliği hakkında, yaşamındaki temel meseleleri hakkında çok şey anlatmaya başlıyor. Kişinin hayatını adanmışlıklar mı, korkular mı, hırslar mı, acılar mı yönetiyor?

Paul Farmer’ın yüzüne baktığınızda siz de benim gibi iyiliğe adanmış bir insan görmüyor musunuz?

Paracelsus “hekimliğin kökü sevgidedir” demiş.

Paul Farmer ile yol arkadaşlarının ilham veren yaşam öykülerini anlatan Yörüngeyi Değiştirmek –Bending the Arc filminde de açıkça görülüyor.

Bu insanların tüm motivasyonları insan sevgisi ve tüm yaşamların değerli olduğu inancı ile şekilleniyor. Harvard Tıp Fakültesi’ndeki öğrencilik yıllarından itibaren Dünyanın en yoksul bölgelerinde, en temel sağlık ihtiyaçlarına dahi ulaşamadığı için tüberkülozdan, AIDS’den göz göre göre ölüme terkedilmiş insanların yaşamına dokunuyorlar. “Başka bir Dünya mümkün” sözünü kanıtlarcasına...

Küreselleşmenin ve serbest piyasa mantığının sağlık alanında da hızla etkilerini görmeye başladığımız

Paul Farmer, Partners in Health Web Sayfasından

1980’li yıllarda Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere uluslararası halk sağlığı kurumları bazı ölümcül hastalıklardan muzdarip yoksul insanları tedavi etmenin yüksek maliyetlerden dolayı imkansız olduğunu ilan etti. “Öğrenilmiş çaresizlik” olarak yorumlanabilecek bu yaklaşıma karşın o sıralarda Harvard’da tıp öğrencisi olan Paul Farmer, idealist doktor Jim Yong Kim, aktivist Ophelia Dahl bunu kabul etmediler. Her insan yaşamının değerli olduğu ilkesinden hareketle Partners in Health’i kurdular; 1980’lerde yoksul ülkelerde toplum üyelerini sağlık çalışanları olarak eğitmeye başladılar ve ihtiyacı olan tüm insanları tedavi etmeye başladılar.

Paul Farmer bu Dünyadan sessizce göçtü ancak ardından çıkan çok şey söylendi, yazıldı, hala da söylenip yazılıyor. Çünkü küresel sağlık alanında ezberleri bozan, sağlık eşitsizliklerinin doğru müdahalelerle azaltılabileceğini kanıtlayan, hepimize yepyeni ufuklar açan bir insanın kaybı söz konusu olan.

Paul Farmer’ın ilham verici yaşam öyküsü

Paul Farmer çocukluk yıllarında Florida’da sekiz kişilik ailesi ile birlikte babasının mobil eve dönüştürdüğü eski bir okul otobüsünde yaşamış. Ardından “özgür bir ruh” olarak anlattığı babasının ticari balıkçılığa yönelmesiyle birlikte Meksika Körfezi’ndeki bir yüzen evde yaşamaya başlamışlar. Varlıklı bir aile olmasa bile, ebeveynlerinin çocuklarına sık sık ciddi yayınlar okuyup ve onları dünyanın sunduğu her şey hakkında mümkün olduğunca çok şey öğrenmeye motive ettikleri belirtiliyor. Finansal zorluklardan dolayı farklı ortamlarda çalışmaya mecbur kalan aile bir yaz

Haitili göçmen işçilerle narenciye toplama işinde çalışıyor ve böylece Farmer birçok Haitili insanla ilk kez karşılaşmış oluyor.

Çok parlak bir öğrenci olan Farmer, liseden sonra Duke Üniversitesi’ne burslu olarak kabl ediliyor ve 1982’de tıbbi antropoloji alanında lisans eğitimini tamamlıyor. Duke’da geçirdiği süre boyunca, altı aylığına Paris’e gidiyor ve gelecekteki çalışmalarında kendisine fayda sağlayacak olan Fransızca’yı öğreniyor. Bu yıllarda sosyal hekimliğin kurucusu sayılan büyük hekim Rudolf Virchow’un çalışmalarına rastlıyor ve kariyer çizgisi bu yönde şekilleniyor.

Üniversite yıllarında iken kampüs yakınlarındaki göçmen çalışma kamplarına gitmeye başlıyor ve tütün hasadı yapan işçilerin yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışan Birleşik Tarım İşçileri Sendikası ile birlikte çalışıyordu. Bu karşılaşma sayesinde Farmer, Haitili tarım işçilerinin çoğuyla arkadaş olup, onların yaşam deneyimlerini ve hikayelerini dinledi. Haiti ile ilgilenmeye başladı ve Creole öğrenmeye, Haitili göçmen işçilerle röportaj yapmaya ve Haiti’nin tarihi hakkında okumaya başladı.

Duke’ten mezun olduktan sonra Farmer, Haiti, Cange’deki bir hastanede gönüllü çalışmaya başladı. Daha sonra Harvard Üniversitesi’ne gitti, 1990’da ise hem tıbbi antropoloji alanında doktora ve hem de tıp doktoru unvanı aldı. Tıp öğrenciliği sırasında birçok kez Haiti’ye giderek Cange’deki çalışmalarına devam etti. 1993’te Brigham and Women’s Hospital’da iç hastalıkları, 1996’da enfeksiyon uzmanlığını tamamladı.

1987’de Farmer, Harvard’dan meslektaşları Jim Yong Kim, Ophelia Dahl, Thomas J. White ve Todd McCormack ile birlikte Partners In Health’i (PIH) kurdu. PIH, Haiti’de çalışmaya başladı ve Farmer’ın Şubat 2022’deki ölümü sırasında, yaklaşık 7.000 çalışanı ile ülke genelinde 16 tesis işlettiği bildiriliyor. PIH, yerel örgütlerle işbirliği içinde Haiti’nin merkezinde okullar, evler, ortak temizlik ve su sistemleri inşa etti. Örgüt, bölgedeki tüm çocukları aşılarken, yetersiz beslenme ve bebek ölüm oranlarını başarılı bir şekilde azalttı. Ayrıca HIV krizi sırasında AIDS’in önlenmesine odaklandı ve annelerden bebeğe HIV bulaşma oranlarını %4’e dek azaltma başarısı gösterdi (O yıllarda anneden bebeğe HIV geçişinin profilaktik tedavi uygulanmaması durumunda yaklaşık %25’lerde olduğunu not düşelim).

Nature Dergisi ölümünün ardından yayınladığı yazıda Paul Farmer’ı ”küresel halk sağlığı öncüsü ve eşitlik savunucusu” olarak tanımlamış. Paul Farmer çok ilaca dirençli tüberküloz (ÇİD tbc) tedavisinin çok pahalı olması nedeniyle yoksul ülkelerde uygulanmasının maliyet-etkin olmadığı yönündeki DSÖ ve diğer uluslararası kuruluşların görüşlerini şiddetle eleştirdi. Farmer’ın, herkesin sağlık hizmetlerine erişebildiği bir dünya vizyonunu gerçekleştirmek için bazen kuralları esnettiği belirtiliyor. 1990’ larda PIH’in ilk günlerinde, Farmer ve Jim Yong Kim’in çalıştıkları Boston, Massachusetts’teki Brigham ve Kadın Hastanesi’nden 92.000 ABD Doları değerindeki tüberküloz ilacını Peru’da ölüme terk edilmiş olan ÇİD tbc hastalarını tedavi etmek için kaçırdıkları ve bir PIH bağışçısının daha sonra ilaçların parasını hastaneye geri ödediği söyleniyor.

1999’da Dünya Sağlık Örgütü, Farmer’ı ve Jim Yong Kim’i küresel ÇİD tbc tedavi programlarını kolaylaştırmak ve antibiyotiklerin başarılı dağıtımını sağlamak için görevlendirdi. Farmer, Bill & Melinda Gates Vakfı’nın 44.7 milyon dolarlık hibe yardımıyla Haiti, Peru ve Rusya’daki bireyler için özel ilaç tedavisi girişimleri yarattı. Peru’da ücretsiz tüberküloz tedavisinin yanı sıra PIH ekibinden küçük miktarda aylık maaş ve yiyecek alan kişilerin tamamının hastalığının tedavi edilebildiğini, buna karşın sadece ilaç verilenlerin ise ancak % 56’sının bu hastalıktan kurtulduğu belirlendi. Dünyadaki en yüksek tedavi başarısı oranlarına sahip olan bu programla, ÇİD tbc tedavisinin, sağlığın sosyal belirleyicileri hesaba katıldığında ve işlevsel dağıtım sistemleri kurulduğunda yoksul ülkelerde maliyet etkin bir şekilde yapılabileceği kanıtlanmış oluyordu.

Farmer, her zaman hayat kurtarmak için gereken paranın, hayatlara eşit değer verildiği takdirde var olduğunu savundu. Ana akım halk sağlığı yaklaşımını kullandıkları maliyet-etkililik analizleri ve bunların yönlendirdiği yatırımların yol açtığı sağlık eşitsizlikleri nedeniyle eleştirdi. 2000’li yılların başında yıllık HIV tedavisi 15 bin ABD Doları civarındaydı ve küresel sağlık alanında bu nedenle daha ucuz olduğu için yoksul ülkelerde tedavi yerine HIV’in önlenmesi çalışmalarına öncelik verilmesi gerektiği savunuluyordu. Farmer ise “ilaçların bu kadar pahalı olmaları gerekmiyor” diyordu. İki yıl sonra, politika değişiklikleri jenerik ilaçların pazara girmesine izin verdi ve fiyatlar büyük ölçüde düştü. Böylece HIV/AIDS’in en yoğun yaşandığı Afrika ülkelerinde çok sayıda hasta tedavi olanaklarına

erişebilir olunca tedavi-önleme sinerjisi olarak adlandırılan durum gerçekleşti ve yıllardır dik bir şekilde ile yukarı doğru çıkan salgın eğrisi yataylaşmaya başladı.

Paul Farmer Haiti’de, Partners in Health Web Sayfasından

Farmer, Sağlık ve İnsan Hakları Dergisi’nin baş editörü, adalet ve demokrasi alanında çalışan çeşitli kuruluşların da kurucusu ve/veya yöneticisiydi. Bütün hayatını sağlık eşitsizliklerine yol açan yapısal eşitsizlikleri azaltacak girişimlere adanmıştı. 2005 tarihli Pathologies of Power kitabında, “Yoksul insanların başına gelenler, güçlülerin eylemlerinden asla ayrı tutulamaz” diye yazmıştı.

2009’da Farmer, Harvard Tıp Fakültesi Küresel Sağlık ve Sosyal Tıp Bölümü’nün başkanlığını üstlendi. Kurucularından olduğu PIH Haiti dışında Ruanda, Lesoto, Malavi, Meksika, Peru, Sierra Leone, Liberya, Rusya ve Navajo Nation’da da çalışmalar yürütüyor. PIH, çalıştığı ülkelerde yalnızca klinikler inşa etmiyor, bu klinikleri devlet

tarafından yürütülen hizmetlere entegre ederek ve her düzeyde yerel personeli görevlendirerek sürdürülebilir kalmalarını sağlamaya çalışmasıyla diğer birçok yardım kuruluşundan ayrılıyor. 2013’de Haiti Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içinde 300 yataklı Mirebalais Üniversite Hastanesi’nin, 2015 yılında Ruanda’da Global Health Equity Üniversitesi’nin kurulması sürdürülebilirlik yolunda çok önemli adımlar. Bu kurumlarla, PIH yoksul ülkelerde sağlık hizmeti sunumundaki eşitsizlikleri ve verimsizlikleri değiştirebilecek donanımda nitelikli sağlık çalışanı yetiştirmek ve en yüksek kalitede sağlık hizmeti sunmak amacını güdüyor.

Farmer’ın aldığı ödüller o kadar çok ki, (benim sayabildiğim) altı üniversiteden verilen onursal doktoranın yanı sıra, yaptığı çalışmalar sonucu özellikle 2000’li yıllarda neredeyse her yıl en az bir, bazen daha fazla ödüle layık görülmüş durumda; 12 kitabı ve 200’den fazla makalesi onun görüşlerini, ilkelerini, değerlerini öğrenmek isteyenler için müthiş zengin bir kaynak oluşturuyor. Güzel bir haber: 2013 yılında Jim Yong Kim, Arthur Kleinman ve Matthew Basilio ile birlikte kaleme aldıkları Reimagining Global Health kitabının Türkçe çevirisi “Küresel Sağlık Yeniden Hayal Etmek” adıyla İNSEV Yayınlarından çıktı ve ne ilginç bir tesadüftür ki kitabın basımı ile Farmer’ın ölümü neredeyse aynı günlere denk geldi.

PIH CEO’su Sheila Davis, Paul Farmer’ın ölümünün ardından yaptığı konuşmalardan birini

şöyle noktalamış: “*Sevgili Paul, dünya senin sayende daha iyi. PIH, ustalıklarla çizdiğin yolda devam edecek. Daha iyi olacağız, daha fazla insana değer vereceğiz, başkalarının imkansız gördüğü şeyleri mümkün kılmaya devam edeceğiz ve küresel sağlık eşitliği hareketine öncülük edeceğiz. Parlak yazıların, konuşmaların ve dokunduğun her insana verdiğin bilgelik ile bize görevlerimizi verdin. Dünya senin sayende çok daha iyi bir yer Paul ve sen var olduğun için hareket devam edecek ve büyüyecek.*”

Bu yazıyı okuyanlara Paul Farmer ve yol arkadaşlarının küresel sağlık alanındaki ilham ve umut veren öykülerini etkileyici bir şekilde anlatan Bending The Arc filmini izlemelerini kuvvetle öneririm.

İyi ki bu Dünyadan bir Paul Farmer geçti.

Işıklarda uyusun!

Daha fazla bilgi için aşağıdaki web sayfaları ziyaret edilebilir:

<https://www.nature.com/articles/d41586-022-00715-1>

<https://ghsm.hms.harvard.edu/faculty-staff/paul-farmer>

<https://www.nature.com/articles/546598a>

https://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Farmer

<https://www.pih.org/reflection/sheila-davis-world-better-because-you>